GLASUL MINORITĂȚILOR

Anul II | Luna Aprilie 1924 | Nr. 4

Înainte cu 70 ani.

De: **Endrei Dózsa.**

În vara trecută partidul țărănesc și-a ținut adunarea de constituire la Bistrița. La această adunare d. profesor universitar, Bogdan Duică din Cluj cu dovezi istorice a căutat să arete, că partidul național înzadar tinde a se prezinta ca un partid național și democratic de 70 ani, fiindcă „comitetul permanent," înființat în 1848 sub presidența lui Barițiu, și nu a lui Șaguna, „când guvernul (austriac) l-a amenințat cu judecătorie excepțională, s'a declarat de desființat." Și altfel — zice — a avut o menire politică foarte redusă. „Comitetul național" al doilea s'a înființat cu ajutorul generalilor austriaci, „deci a fost atât de guvernamental, încât a comis și fapte antinaționale." „Astfel nu poate fi vorbă de o politică hotărîtă până la 1881, când s'a înființat de fapt partidul național dar' după aceasta întrând pe calea pasivității, a devenit o iluzie, deci n'a contat în trecut." Astfel vorbește savantul profesor, în mână cu însemnările de atunci, devenite azi date istorice. Însemnările aceste de atunci, datele ziarelor, jurnalele parlamentului și memorandele adresate guvernului și însăși casei domnitoare, arată și altceva. Ele documentează, că inteligența Ardealului totdeauna, între imprejurări rele și bune a înzistat pentru autonomia Ardealului, și arată în deosebi, că a ținut de singurul regim politic cvintesența vechei constituții ardelene, recunoașterea unităților naționale ca persoane juridice, prin care singur este posibilă aducerea în armonie a intereselor contrare interne, și asezarea pașnică lângă olaltă a diferitelor naționalități, chiar și în relații externe. Cei 70 ani, ce au decurs între hotărîrile adunării naționale de pe câmpia libertății

la 1848, şi între hotărîrile adunării naţionale din Alba-Iulia, la 1918, n'a schimbat întru nimic concepţia aceasta, înrădăcinată în suflete. În zadar a încercat constituţia silită a dominaţiei germane sub masca egalităţii de drept, a încadra naţiunile Ardealului în „Gesamtmonarchia germană." La anul 1863, în dieta ardeleană, ţinută la Sibiu, faţă de saşi, românii au apărat independenţa Ardealului. Ca urmarea articolelor de lege VII. şi VIII. din 1791, cari constitueau „magna carta" constituţiei restabilite a Ardealului, ei au pretins ca pe lângă cele trei naţiuni recunoscute, să se încadreze ca a patra, şi naţiunea română cu drepturi egale. Aceasta era continuarea politicei stabilite pe câmpul libertăţii.

În acest scop s'a înfiinţat în luna August 1863 partidul constituţional român sub conducerea d-lor Sipotariu şi Bohaţeliu. Despre aceasta vorbeşte presa cotidiană de atunci astfel: Acest partid găseşte remediu numai în revenirea la constituţia Ardealului şi cu privire la aceasta, faţă de vorbirile pline de liberalizm ale saşilor şi faţă de acuzaţiile presei din Viena, va susţine totdeauna propunerea, care iese aci: „întâiu trebuie să ne asigurăm patrie nouă înşine, şi numai după aceea putem lăsa teren şi altora." Pentru aceasta atacă pe români întreaga presă vieneză. Oficiosul guvernului lui Bach, „Presse" zice: „Conştiinţa, că românii la adunarea din Sibiu constituesc majoritatea, i-a dus la exagerări, pe cari nu le-a comis nici odată rassa maghiară suverană, domnind secoli dearândul! Numai după discuţiuni îndârjite şi cu mari forţări au putut saşii validita cele mai simple pretenţii ale dreptăţii." Ziarul „Ostdeutsche Post" apostrofează pe români, că au natura stranie, sunt cruzi, lipsiţi de tact, şi îi ameninţă cu disolvarea dietei dela Sibiu.

Se ştie, că ungurii şi săcuii, afară de câţiva renegaţi, n'au luat parte la dieta din Sibiu. Punctul de vedere al ungurilor era anume, că în privinţa restabilirei vieţei constituţionale continuitatea de drept nu se bazează pe legile din 1791, ci pe legile din 1848. Ei s'au ţinut de unirea pronunţată atunci. Românii au pretins şi faţă de ei, Ardealul independent şi autonom.

Dieta din Sibiu, ţinută în luna Septembrie 1863 fără participarea maghiarilor, scoate la iveală atitudinea totdeauna hotărită şi logică a politicianilor români. Atitudinea aceasta a exprimat-o mai categoric Alexandru Aldulean, la 3 Septembrie 1863, astfel: „până când la centru (saşii) se lucrează spre a distruge

vechea constituţie, stânga (românii) stăruesc a o restabili; până când centrul insistă, că dela Adria până la valea Hotriora (un părău de munte între Ardealul şi Muntenia de pe atunci) să fie o naţiune unitară (germană) fără nici o barieră şi graniţă, stânga sprijină autonomia patriei şi voeşte a şi susţine, fiindcă numai astfel poate fi vorbă de naţiuni politice; face propunerea următoare: „Naţiunile legal recunoscute, şi anume cea maghiară, săcuiască, săsească şi română, sunt cu desăvârşire egale în drepturi, una faţă de cealaltă şi ca atari beneficiează în conformitate cu constituţia ţării ardelene de egale drepturi politice. Exerciţiul liber al religiunei precum egalitatea de drepturi politice şi civile a tuturor locuitorilor ţării, fără considerare la naţionalitate şi religie, prin aceasta nu vor suferi nici o restricţiune.“ Ce e aceasta, dacă nu o nouă formulare a hotăririi dela Blaj, din 1848?

Deputatul sas, Ranicher observă: „să fim sinceri şi să luăm în ea că în senzul legilor fundamentale austriace,“ Aldulean: „cu nici un cuvânt mai mult decât, cât stă aci!“ De aceiasi părere erau marea majoritate a deputaţilor români. Dintre bărbaţii de seamă ai vieţei publice, singur Şaguna a sprijnit proiectul guvernului, astfel: „Proiectul de lege este bine şi exact precizat. Spre a vedea, că la depunerea proiectului guvernului nu i-a lipsit nici simţul de dreptate, nici baza morală, nu trebue o pricepere extraordinară. Să luăm numai în considerare, că teritoriul celor trei ţări, nu a fost al ungurilor, săcuilor sau saşilor, ci era aşa zisul pământ maghiar, adecă al judeţelor şi nobililor maghiari, deşi *mulţi români nobili erau proprietari*, dar numai ca nobilime ungurească; *poporul de orice limbă să fi fost, n'a fost proprietarul pământului;* (unde e oprimarea deosebită a poporului român?) astfel pământul Secuimei era numai al nobililor săcui, căci şi aci numai ei aveau drept de proprietate, dar nu cum era în teritoriul, care se numeşte greşit „Sachsenland,“ căci aci fiecare om este şi era egal. Guvernul înţelege exact chestia, deoarece numirea acestor teritorii de fapt a dat drepturi în măsură mai mare sau mai mică, acum însă în era egalizării complete vrea să proclame, că naţionalitatea nu dă drepturi de favoare, şi că fiecare ardelean e egal în drepturi. Propune întregirea textului cu următoarele: „Numirile naţionale existente până acum ale diferitelor părţi din ţară nu constituesc şi nu dau drepturi politice pe seama diferitelor naţionalităţi.“ Aceasta e deja o apro-

piere considerabilă de mentalitatea austriacă. Se vede, că loialitatea lui Şaguna faţă de puterea imperială existentă, era mai puternică ca instinctul politic creiat prin inteligenţa poporului său. Deşi a fost stimat de conaţionalii săi, deputaţii români au aderat totuşi la Aldulean.

Dacă partidul naţional român şi-ar socoti punctul de plecare nu dela partidul lui Şaguna, mai bine zis dela cel presidiat de Bariţiu, ci dela partidul constituţional român al dietei din Sibiu, inspirat de instinctul politic sănătos al poporului român şi care în ciuda oprimării absolutistice, a reluat firul continuităţii de drept, tăiat între 1848—1863, dacă partidul naţional român ar pretinde organizaţia autonomă a Ardealului, numită azi regionalizm, nu cu nesiguranţă pipăitoare, ci cu certitudinea de acum 60—70 ani, dacă la înfăptuirea unităţii naţionale n'ar cădea în aceeaş greşală care o arată politica de unificare cu urmări fatale a saşilor sub stăpânirea germană şi a maghiarilor sub stăpânirea maghiară, atunci nici prin explicaţiile istorice ale savantului profesor Bogdan Duică, nu s'ar putea trage la indoială că într'adevăr politica românilor din Ardeal conform esperienţelor trecutului, a progresat încontinuu cu puterea unei concepţiuni universale cristalizate deja acum 70, mai bine zis azi 75 ani, a progresat fără intrerupere în direcţia aceea, care a căutat a asigura şi desvolta în mod constituţional evoluţia naturală a unităţilor naţionale. Peatra fundamentală a acestei politici era tocmai desvoltarea organizaţiei autonome, absolut necesare prin scoaterea la relief a unităţilor naţionale. S'a înrădăcinat adânc în viaţa sufletească a tuturor naţiunilor, fiindcă individualitatea naţională, ca progres istoric era idealul, care avea chemarea în trecut şi o va avea în viitor, să liniştească întreaga populaţie din Ardeal în cadrul constituţiei speciale a Ardealului. E proprietatea naţională fiecărei naţiuni, conştiinţa ei vie: limba sa, cultura sa, tradiţiunile sale istorice şi posibilitatea desvoltării libere a obiceiurilor populare, aşezarea lor lângă olaltă şi nu subordonându-se reciproc când uneia când celeialalte, după schimbarea situaţiilor de dominaţiune.

La adunarea dela Sibiu, în 3 Septemvrie 1863 zice Bariţiu: „De altfel doresc din suflet, ca naţiunile din Ardeal să aibă şi în viitor încredere în conştiinţa lor proprie şi să creadă, că patria aceasta *va rămânea în tot cazul între toate împrejurările, proprietatea lor inalienabilă.* Aceasta declaraţie — conform în-

semnărilor de atunci — a fost primită cu ovaţiuni unanime. Oare nu e aceiaşi concepţie, care după 60 ani d. Alexandru Vaida a pronunţat-o clasic şi lapidar: „Ardealul al ardelenilor?“ La dorinţa saşilor de a se menţine numirile teritoriale (Sachsenland), tot Bariţiu observă: „Ei, Domnilor, este o naţiune nenorocită şi pornită spre prăpastie, dacă îşi condiţionează prosperarea sa de o numire goală. Eu cred, că factori cu totul de altă natură şi mai cu efect sunt aceia, cari pot asigura viitorul, înflorirea şi norocul politic al unei naţiuni. Puterea de viaţă internă (vitalis vis) e cultivarea limbii naţionale, desemnarea şi recunoaşterea pe seama ei a unui cerc cât mai larg, educaţia tinerimei dela generaţie la generaţie în morala şi disciplina cea mai curată precum o colaborare strânsă pentru un regim municipal liberal, aceste sunt factorii, cari pot să salveze naţiunile mici şi mari dela degenerare, demoralizare şi peire.“

Precum au luptat fruntaşii românilor în contra tendinţelor centralistice, cari tindeau la luarea dominaţiei Ardealului din mână ardelenilor sub masca lozincelor ori cât de liberale, în timpul absolutizmului, care a durat cu mici intreruperi 30 ani, asistaţi fiind de unguri, totaşa au rămas fideli principiilor lor atunci, când după înţelegerea din 1867 au întors arma pasivităţii, folosită de unguri în contra dominaţiei austriace, acum deşi cu asistenţa saşilor în contra tendinţelor de unificare maghiare continuate de supremaţia maghiară, după unire.

Bine zis, chiar o parte însemnată a ungurilor din Ardeal nu era tocmai încântată de nimicirea totală a autonomiei Ardealului, fiindcă o parte însemnată a ungurilor respinsă — ce-i drept — dela influenţa politică, dacă nu conştient, dar în mod instinctiv a ştiut, că apreciarea mulţumitoare de către străinitate a situaţiei internaţionale a Ardealului în privinţa etnografică şi geografică nu se poate face prin nici un şablon de dominaţiune fie german, fie maghiar sau altfel. Însă fantomul unităţii naţionale a politicei maghiare a înlăturat din cale pe aceşti politiciani, astfel s'a aşezat cu vârful în jos piramida, care cuprinde naţiunile din Ardeal în o unitate, dictată de natură şi probată de istorie şi în loc de vârf au început a se avea linii cari se despart tot mai mult. Acum, sub domniaţia română, după fiascul tendinţelor de centralizare şi germanizare a germanilor, după rezultatele catastrofale ale tendinţelor de centralizare şi maghiarizare a ungurilor, se poate oare închipui, ca tendinţele de ro-

manizare pornite acum şi centralizaţia românilor ar putea schimba definitiv structura etnografică a Ardealului şi linia naturală de progres, indicată de puteri mai mari? Nu ai trebui mai bine să sperăm, că politicianii majoritari din Ardeal şi fruntaşii politici din vechiul Regat, cari vor cunoaşte istoria dreptului, mai curând, sau mai târziu vor trebui să păşească pe calea politicei, care s'a profesat înainte cu 70 ani de fruntaşii Ardealului, înainte cu 60 ani s'a reprezentat cu energie dârză în contra tendinţelor absolutistice şi prin hotărîrile din Alba-Iulia s'au aşezat sub scutul cinstei naţiunii şi care politică s'a justificat chiar şi prin evenimentele mondiale, în favorul românilor, prin protejarea internaţională a dreptului de autodeterminare al popoarelor. Până atunci, noi ungurii putem repeta, cele zise înainte cu 60 ani de Bariţiu: „Aproape de 20 ani plutesc asupra acestei ţări nenorocite patru fantome îngrozitoare, cari ţin în iritaţie şi frică permanentă sufletele: pangermanizmul, panslavizmul, maghiarizmul şi daco-românizmul. Nu cred, că în această casă s'ar găsi un suflet atât de fricos, care s'ar speria de aceste fantome, dar sunt convins, că afară de casa aceasta, afară în ţară sunt foarte mulţi cari sunt neliniştiţi şi conturbaţi de unul sau altul din aceste fantome. Se tem foarte mulţi dintre unguri şi români că cele 40 milioane germani vor trimite 1—2 milioane germani în Ardeal spre a-i izgoni de aci şi a-le răpi ţara lor scumpă. Se teme saşii de dacoromâni, că voevodul din Moldova va ocupa această ţară şi îi va goni de aci pe ei. Se teme iarăşi alţii de răzbunarea maghiarilor, care s'a suprimat pân'acum dar privind înfuriat, la cele ce s'au făcut la timpul său, vor năvăli asupra saşilor, îi vor nimici şi după aceea vor sugruma pe rând pe toţi români. (Ilaritate zgomotoasă.) Domnilor, noi suntem bărbaţi şi aşa cred bărbaţi tari şi nu ne temem de astfel de fantome, cu aceste se pot speria numai copiii şi femeile. *Dar dacă noi la legiferările noastre vom da cel mai mic pretext, ca să se spuie despre noi, ca voim a exclude pe alţii din drepturile legale ale ţării, atunci ne vom expune de sigur la blestemul vrednic al opiniei publice europene.*»

Astfel au vorbit, au simţit şi au lucrat conducatorii românilor înainte cu 70 ani. Şi aceasta directivă s'a justificat pe seama lor de istoria lumii şi dela aceasta directivă n'ar fi trebuit şi n'ar trebui să se abate niciodată, fiindcă „istoria lumii este totodată şi tribunalul lumii."

Cluj, luna Martie 1924.

Răspuns la articolul ziarului „L'Indépendance Roumaine"

În numărul nostru trecut am publicat sub titlul „Reflexiuni la executarea reformei agrare" un articol al d-lui Daniel Nikolits, de care se ocupă ziarul *L'Indépendance Roumaine* în articolul de fond, în numărul din 13 Februarie a. c. Articolul zice următoarele:

„*Campania maghiară contra reformei agrare.* Nu fără surpriză vedem în *Glasul Minorităţilor* (La voix des minorités) o revistă, care se osteneşte — cum însaşi afirmă — în interesul apropierii dintre maghiarii şi românii din Ardeal, a început cu semnătura d-lui Daniel Nikolits o faimoasă campanie contra aplicării reformei agrare în Transilvania. Se ştie, că guvernul din Budapesta a supus decisului Societăţii Naţiunilor problema exproprierii moşiilor, cari sunt ale supuşilor maghiari în Ardeal. Societatea Naţiunilor a recunoscut de valabilă şi îndreptăţită măsura socială, care atinge latifundiile din România. Această înaltă instituţie internaţională a respins teza maghiară, conform căreia cetăţenii maghiari s'ar bucura de privilegii faţă de români. Moşiile românilor — pe baza hotărîrilor referitoare la absenteişti — se expropriază, pe când ungurii cari stau la Budapesta sau altundeva în Ungaria, ar rămânea în posesia integrală a latifundiilor lor.

D-l Daniel Nikolits, care a rămas în Ardeal, a optat pentru România şi se măguleşte, că a combătut totdeauna şovinismul maghiar, chiar şi în parlamentul din Budapesta, unde ar fi luptat în contra faimoasei legi şcolare a lui Apponyi, găseşte de oportun a reveni la procesul iremediabil pierdut, într'un organ, care lucrează pentru înţelegerea dintre minoritatea maghiară şi majoritatea română, deşi memoriul guvernului din Budapesta, care a crezut că trebue să revină asupra chestiei ungurilor, cari au optat pentru patria lor veche, era respins deja definitiv.

Procedura aceasta înstrăinătoare nu are altă explicaţie psichologică, decât aşa, că câţiva unguri au încă mentalitatea

marilor proprietari maghiari ai dominației de clase. Cei cari lucrează în favoarea apropierei minorităților de români, trebue să combată nu numai ideea iredentismului, dar sunt datori totodată a propaga și ideile democratice, cari constitue fundamentul organizației Statului român. Dacă se privește chestia mai de-aproape, se poate observa, că ura anumitelor clase maghiare din Ardeal nu izvorește totdeauna din sentimente ultranaționale și iredentiste, ci își are origina în mândria de clasă și în egoismul materialist. Se poate constata, că această manifestare de clasă, care își apără privilegiile și latifundiile, atacă reforma agrară tocmai atunci, când țăranii maghiari din Ardeal profită din ea, deoarece moșiile expropriate s'au împărțit țăranilor fără considerare la rassă. *Glasul Minorităților* ar trebui să-și lărgească programul și să-și pună coloanele nu la dispoziția acelora, cari apără interesele magnaților absenteiști, ci acelor maghiari din Ardeal — a căror nume e legiune — cari au beneficiat de exproprierile făcute din domeniile mari, ce au aparținut conților și baronilor cari stau astăzi la Budapesta sau la marea albastră."

Fiindcă i-am atras atenția d-lui Nikolits asupra acestui articol scris în ton serios, d-l Nikolits a răspuns prin o scrisoare adresată redacției ziarului *L'Indépendance Roumaine*. La cererea noastră însă a permis să aducem această scrisoare în publicitate și ne-a dat voie să o prezentăm și cetitorilor noștri, lucru pe care îl facem în credința, că și prin aceasta o să ajutăm chestiei, care o servim: apropierii româno-maghiare pe baza dreptății și aprecierii:

Onorată Redacție!

In No 14644 al prețuitului Dv. ziar ați binevoit a Vă ocupa de articolul meu apărut în *Glasul Minorităților*, în care am vorbit despre nedreptățățile survenite la executarea legei reformei agrare. Vă rog, să primiți mulțumitele mele în general pentrucă ați binevoit a învrednici de atenție articolul meu și în special pentru tonul obiectiv, cu care ați căutat a mă combate. Nu pot însă retace, că nu găsesc articolul Dv. de obiectiv și argumentele mele combătute. Dacă V-o aduc aceasta la cunoștință, o fac fiindcă presupun, că chestia Vă interesează și mai departe, atât pe Dv. cât și publicul cetitor, deci nu Vă va pare rău de timput scurt, care-l veți petrece cetind scrisoarea mea.

Să-mi daţi voe a mă folosi de un proverb unguresc: „durerea copilului mut, nu o înţelege nici mamăsa.“ Iată deci, că am avut motiv de a aduce înaintea publicităţii plângerea mea, iar scopul mi-a impus să o fac în limba română, fiindcă plângerea mea era destinată chiar publicului românesc, care nu cunoaşte chestia, şi nu cititorilor de ziare maghiare, cari — să mă credeţi — o cunosc foarte bine.

Astfel articolul meu a putut fi adus numai de *Glasul Minorităţilor*, fiindcă nici n'am voit să cer altei gazete româneşti publicarea lui, spre a nu se jertfi chestia relevată, politicei de partid de toate zilele. Eu, care altfel nu stău în nici o legatură cu redacţia *Glasului Minorităţilor*, n'am exercitat nici o influenţă în chestia reproducerei articolului şi nici nu ştiu bine zis, ca redacţia din ce motive a decis reproducerea articolului. Aceasta e chestia ei, pentru aceasta ea răspunde. Aşa cred însă, va putea răspunde liniştită, fiindcă — cum se va vedea mai jos — prin publicarea articolului a prestat mare servicii unei anumite cauze. Nici chiar Dv. nu veţi afirma, că *Glasul Minorităţilor* n'ar fi fidel programului sau, când serveşte aceasta cauză.

Trecând la meritul chestiei, observ, că argumentul Dv. principal e, că cauza absentiştilor în urmă atitudinei Societăţii Naţiunilor a devenit o cauză pierdută. Nu sunt în situaţia de a putea privi în dosarele oficiale, deci nici nu ştiu în mod autentic, ce s'a petrecut în faţa Societăţii Naţiunilor, ci îmi reamintesc numai, ce se publicase la timpul său în ziare, presupunând, că ziarele în general avusese informaţiuni corecte.

Conform acestor izvoare de ştiri, Societatea Naţiunilor numai la 5 Iulie 1923 a luat o atitudine în chestia exproprierii optanţilor — nu a absentiştilor! — deci în timpul, când cele mai multe chestii de expropriere demult au fost judecate cu hotăriri de a doua instanţă.

Societatea Naţiunilor nu a declarat, că România are dreptate în chestia exproprierii moşiilor optanţilor, nici n'a zis, că conform spiritului tratatului de pace optantanţii n'au dreptul de a-şi menţine averile lor. Doar aşa ceva om serios contra dispoziţiunilor clare ale tratatului de pace nici n'ar putea zice. Ci Societatea Naţiunilor a zis, că priveşte din partea ei de fără obiect a se ocupa mai departe de chestia aceasta, fiindcă reprezentanţii Ungariei cu ocazia convorbirilor din Brüssel au recunoscut dreptul României la executarea reformei agrare şi anume

din puncte de vedere economice şi sociale. Dv. deci n'aveţi dreptate. când afirmaţi, că procesul absenteiştilor a fost pierdut inaintea Societăţii Naţiunilor, căci despre aceasta chestie nici vorbă n'a fost acolo.

Dar din punctul de vedere al optanţilor se naşte intrebarea, oare declaraţia Ungariei — care afirmative nici n'a fost atât de hotarîtă — şi atitudinea Societăţii Naţiunilor pot frustra optanţii de dreptul lor de a-şi menţine averile, asigurat prin tratatul de pace? Doar acest drept îi priveşte pe ei, ca indivizi, în aşa măsură, încât la Haga priveşte un tribunal special; nu conţine drepturi politice, ci îndreptăţeşte numai pe optanţi a-şi menţine averea lor, ceeace într'un stat, care nu e bolşevic, este de sine înţeles. Acest drept deci nu-l poate lua nici Ungaria, nici Societatea Naţiunilor, nici România şi nu poate fi obiectul târguelilor politiceşti. Dv. veţi zice de sigur, ca eu aceste lucruri numai pentru aceea le neg, pentrucă atitudinea Societăţii Naţiunilor nu e favorabilă optanţilor. Pentru contrariul n'am dovezi, fiindcă la timpul său părerea mea, că drepturi individuale nu se pot lua şi trata după consideraţiuni politice, am spus numai cu câteva cuvinte volante, însă scrisoare despre aceasta n'am. Dar în fine, pe cine l-ar interesa, ce a fost părerea mea atunci, fiindcă sunt o persoană particulară. E cu mult mai interesant şi are o greutate decisivă, că oare Statul Român ce părere şi atitudine oficială a avut în chestia aceasta. Să binevoiţi a Vă reaminti punctul de vedere al dlui ministru Titulescu, care a fost reprezentantul României în faţa Societăţii Naţiunilor. Dl ministru Titulescu s'a apărat cu mâini şi cu picioare — dacă e permis să folosesc aceasta expresie despre acest diplomat fin, plin de succese — înaintea Soc. Naţiunilor şi a protestat în contra competinţei Societăţii Naţiunilor. Şi iată acum Dv. sunteţi aceia, cari Vă referiţi la punctul de vedere al Societăţii Naţiunilor, recunoscând prin aceasta competinţa — atât de mult combatută — a Societăţii Naţiunilor. Dece?

Să nu uitaţi nici aceea, că cu ocazia tratativelor din Brüssel din partea României s'a pus în vedere o largă prevenienţă faţă de optanţi şi dacă îmi aduc bine aminte, aceasta s'a strecurat şi în punctul de vedere al Societăţii Naţiunilor. Şi oare puteţi Dv. afirma, că autorităţile au fost chiar şi cu cea mai mică prevenienţă faţă de optanţi?

Nu e oare un lucru de sine înţeles, că omul îşi pretinde

dreptul şi dreptatea lui, le caută şi în fine le cere, dar nu solicită prevenienţă în felul acesta, fiindcă aceasta se obişnueşte a se oferi de sine şi a se primi cu mulţumire.

Vă întreb, ce aţi spune la aceea, dacă în anul 1924 s'ar aduce o lege, conform căreia cel care nu a stat la anul 1910 în casa lui, şi-o perde? Nu e imposibil şi absurd aşa ceva? Legea nu poate avea putere retroactivă: ceeace fără pierdere de drept a fost permis în 1910, nu se poate lega în 1924 de pierdere de drept. De ce nu voiţi să o vedeţi aceasta şi în chestia absenteiştilor? Legea reformei agrare în luna Iulie 1921 a decretat, că se va expropria pământul rural aceluia, care n'a stat în România dela 1 Decembrie 1918 până la 23 Martie 1921, deşi în timpul din chestie a sta în străinătate n'a fost legat de nici o pierdere de drept. De ce nu s'a făcut în lege un termen, în care timp cel din străinătate s'ar fi putut muta în România şi numai dacă n'ar fi făcut-o, atunci s'ar fi ivit pierderea de drept.

Dar argumentele mele sunt clare şi necombatabile. Dv. nici nu aţi încercat combaterea argumentelor mele.

Domnilor! Cel care intră în luptă în interesul dreptului şi al dreptăţii, de obicei nu poate conta la popularitate. În contra căruia se luptă în loc de argumente, cu fraze, chestia aceluia nu e pierdută!

Să vedem frazele Dv.

Ură împotriva Statului român?

Dv. folosiţi în locul cuvântului guvern, cuvântul Stat, deci găsesc de superfluu a Vă reflecta la aceasta, totuşi declar, că astfel de ură nu cunosc.

Spirit de castă îngâmfat?

Vă rog, să nu generalizaţi, fiindcă declaraţia dela Brüssel s'a pronunţat tocmai de un conte Csáky, care a fost reprezentantul Ungariei.

Egoism?

Spuneţi-ne Vă rog, oare în România noastră bun bourgeois, nu tocmai egoismul moral este baza existenţei? Este permis pentru aceasta a face reproşuri sau a împiedeca pe cineva în exercitarea drepturilor sale şi în apărarea averei?

Nimiciți egoismul imoral, dar nu atacați pe cel moral, fiindcă subsăpați fundamentul de existență al Statului nostru.

Democrație, latifundii, simț social?

Averea absenteistului, dacă întrece 50 jugăre cadastrale, conform legei se va expropria în întregime. Oare, dacă cineva are 51 jugăre cadastrale, va să zică aproximativ 30 hectare, e deja proprietar de latifundii, dela care trebue expropriată moșia întreagă? Deci — nu e așa — atât legea, cât și executarea ei nu numai împotriva latifundiilor este îndreptată, cum încercați a o arăta în articolul Dv.

Vă rog, ce are a face democrația cu aceea, când dela o familie se ia pământul moștenit secoli de-arândul și care constă din poate 60 hectare pământ arător, 20 hectare pomi, plantați de bunicul proprietarului actual și poate din 100 hectare pădure, când el de prezent nu-și mai poate ține o vacă și n'are lemne pentru încălzit? Și moșia s'a luat, fiindcă capul familiei a fost de exemplu în captivitate bolșevică în Ungaria? Așa ceva naște iubire sau ură? Și Dv. stigmatizați ura care s'a pronunțat eventual? E de fapt surprinzător și se poate mulțumi disciplinei de fier a celor interesați, dacă opinia publică română a luat cunoștință numai din prețuita Dv. despre existarea acestei ure.

Sau ce democrație și interes social e aceea, când dela cineva sub titlul de absenteist se ia din intravilanul de ½ hectare, pe care stă o casă, nu partea dela stradă a intravilanului, ci o parte din grădină, din fund, aproximativ jumătatea grădinii, lăsând astfel la sat o casă cu o curte, în care nu se poate întoarce căruța.

Ce interes și simț social, când o mare fermă care a fost provăzută dela telefon până la pluguri cu motor, cu toate cele necesare, se exproprieză așa, că din odăile lăsate în jumatate, doar nici nu se poate eși.

Și aceea e democrație, că un teritoriu de 80—90 hectare, aranjat pentru irigație artificială, se ia de sub cultura intenzivă și se exproprieză pentru păsune sau în cazul cel mai bun pentru fânaț, dar proprietarul nou nu se interesează nici de aranjament nici de irigație. Sau dacă se ară un teritor de 100 hectare, aranjat pentru cultivarea sparanghelului și în plină floare se samănă cu grău.

Dece s'au expropriat edificiile, carierile de piatră și izvo-

arele minerale ale absentiştilor? Dece s'au lăsat fabrici economice de spirt şi mori fără pământ şi pădure, ţiglăriile fără pământ.

Arată oare simţ democratic şi social, sau interes general economic, dacă se lasă cineva să lucreză 10 luni, să are şi să samăne, iar' inaintea de seceriş se prezintă la el un domn — neindreptăţit la improprietărie — care 'nare alt aranjament economic, decât ombrela sub care stă la ploaie, şi acest domn se referă la aceea, că a luat în arândă dela stat moşia şi adună depe 300 hectare recolta frumoasă pe seama lui, fără nici o despăgubire. Aceasta, e conform părerei generale, un păcat, fiindcă se zice, că numai acela are drept să secere, care a sămănat. Într'un stat agrar asta trebue să fie o lege divină şi de fapt şi este. Sau de exemplu se dă în arândă o vie de 15 hectare unor dormni, cari nu sunt agricultori. Închipuiţi-Vă, o vie! care trebuie îngrijită ca un copil şi care lăsată pe mână străină, cu siguranţă va pieri.

Şi oare numai în pământ există latifundiu? Aglomerare de capital? În case, în averi industriale şi bancare nu este latifundiu? Dacă este un adevăr incontestabil, că latifundiul trebue să dispară şi pământul să ajungă în mâna celora, cari gârboviţi îl muncesc, dece pământul, pentru care nu sunt îndreptăţiţi, îl expropriază statul pe seama lui şi îl dă acelora în arândă, cari nu sunt plugari? Şi dacă statul în privinţa aceasta are drept, dece n'ar putea avea drept şi la alte aglomerări de capital? Atunci casa e a locatarului, averea bancară a funcţionarului, averea industrială a muncitorului. Să se exproprieze deci casele, băncile şi averile industriale, să se aducă legi la fel cu aceea a reformei agrare şi să se execute aceste legi la fel cu aceea şi sunt sigur, că foarte mulţi vor plânge dintre cei, cari azi îşi fac haz de mine. Dar sunt sigur şi de aceea, că de exemplu parcelarea unei fabrici de ghete în favorul a 1200 muncitori pantofari din punctul de vedere al producţiei va avea un rezultat tocmai atât de trist, cum e reforma agrară din punctul de vedere al producţiei economice.

Domnilor! Sunt la sfârşit şi mai vroesc a arăta numai serviciul, care l'am făcut indirect eu prin articolul meu şi aţi făcut direct Dv. prin articolul Dv. unei chestii, care de fapt îl merită.

Dv. doriţi a ridica contrast între mine şi ţăranul maghiar din Ardeal. Deci Dv. sunteţi aceia, cari veţi lua în apărare faţă de mine pe

țăranul maghiar. E bine și sunt convins, că țăranul maghiar va primi bucuros aceasta puternică protecție a Dv. căci e avizat la ea. Dar din articolul Dv. reese, că nu cunoașteți năcazurile țăranului maghiar din Ardeal și credeți că el a ajuns prin legea reformei agrare într'o situație fericită. Spre a nu-mi putea face nici când reproșuri, Vă comunic, că chestia nu stă așa. Fiindcă legea așa zisă democratică a reformei agrare decretează și la executarea se ține strict de aceasta, că dela coloniști — 95% sunt maghiari — să se exproprieze moșia care intrece 4 hectare, deși cel care are mai mult, n'are în nici un caz peste 18 hectare. Va se zică, în mânile sârguincioase ale țăranilor se dă bățul cerșetoriei! Ce se spun mai mult, ce se zic despre comunitățile de avere săcuiești?

În chestia aceasta cuvântul Vă privește acum pe Dv. Veți modifica oare democrația Dv. și veți abandona chestia țăranului maghiar din Ardeal?

Primiți Vă rog distinsele mele considerațiuni.

Decis internațional în chestia coloniștilor germani din Polonia.

De: **Elemér Nemes.**

Una dintre cele mai dureroase jicniri ale minorității maghiare din România e reforma agrară, aplicată în mod special în părțile detașate de Ungaria și în aceasta mai ales articolul 10 din lege, așa zisul articol „de frustrare a coloniștilor". Articol de lege mai antisocial, ca acesta abia a mai eșit la lumina zilei. În loc de a onora și sprijini pe miile de țărani, muncitori de model și harnici, cum se face aceasta în alte locuri față de agricultori, producătorii de pâine, aceasta lege îi alungă în peire, excluziv din motive și cu scopuri politice contrar dreptului și dreptății, respectate pretutindeni și înscrise în legi pozitive.

S'a vorbit foarte mult despre sărmanii coloniști maghiari, conturbați șicanați până la moarte și aflători în agitare permanentă de ani de zile, în articoli speciali ai *Glasului Minorităților* ca și în coloanele presei ardelene, cunoscătoare binișor

a chestiei. Nici când n'a fost însă atât de actual a ne ocupa de chestia aceasta, ca astăzi, când s'a pornit procedura de expropriere în contra lor pe toată linia, când coloniştii noştri au putut cunoaşte din hotăririle instanţelor I şi II faptul trist, că legea „frustrării coloniştilor" se aplică faţă de ei fără orice consideraré şi milă.

Ca preotul uneia dintre cele mai mari comuni de colonişti, ocupându-mă conform datoriei şi temeinic, de întregul complex al chestiei, care ameninţă cu catastrofă existenţa coloniştilor, găsesc de nimerit a reproduce în coloanele acestei reviste după textul englez şi francez, cât se poate în traducere textuală şi fidelă, decisul juridic adus de Tribunalul Permanent Internaţional din Haga referitor la plângerea coloniştilor germani din Polonia, — analogă cu cea a noastră — ridicată la Societatea Naţiunilor şi hotărirea Societăţii Naţiunilor, ce urmează din acesta.

Se ştie, că spre rezolvirea părţii juridice a chestiilor internaţionale litigioase, cari sunt sub garanţa şi protecţia Societăţii Naţiunilor (cum este şi chestia protecţiei minorităţilor), Consiliul Societăţii Naţiunilor trimite unele întrebări Tribunalului Permanent Internaţional, care cooperează cu ea, pentru-ca acesta referitor la acele chestii juridice să dee părerea îndrumătoare, care are caracterul unui decis inapelabil şi imutabil. Pe baza acesteia aduce Consiliul Societăţii Naţiunilor sentinţa definitivă. Astfel deci, Tribunalul Permanent Internaţional nu aduce sentinţe (fiindcă pentru acestea nici nu are organ de executare) ci la chestiile juridice trimise lui, dă răspuns, opiniune specială, ceeace în fine totuşi e egal cu o sentinţă.

In chestia coloniştilor germani din Polonia, procesul verbal al tribunalului internaţional e următorul:

«*Tribunalul Permanent Internaţional.*

Şedinţa a treia.

Prezenţi: Loder preşedinte, Weiss substitut, Lord Finlay, Nyholm, Moore, de Bustamante, Altamira, Oda, Anzilotti, Huber judecători şi Wang membru supleant al tribunalului.

Espertiza No 6.

Consiliul Societăţii Naţiunilor la 3 Februarie 1923 a adoptat următoarea hotărîre:

Consiliul Societăţii Naţiunilor a fost informat despre anumite chestiuni referitoare la următoarele fapte:

a) un număr oare care de coloniști, cari erau mai înainte cetăţeni germani şi cari domiciliează de prezent pe teritorii polone, cari aparţineau Germaniei, au primit cetăţenie polonă, în special în baza articolului 91 din Tratatul dela Versailles. Aceşti coloniști şi-au ocupat proprietăţile lor pe baza contractelor (Rentengutsverträge), cari s'au încheiat cu Comisia de Colonizare Germână încă înainte de armistiţiu, deci înainte de 11 Noembrie 1918 şi la cari n'au primit încă înainte de acest termen Auflassung-ul.* Guvernul polon pe baza articolului 256 din Tratatul dela Versailles, se consideră de proprietar legal acestor averi şi pretinde desfacerea contractelor susamintite. (Rentengutsverträge). Ca urmare, autorităţile polone au luat oare cari măsuri faţă de aceşti coloniști, prin cari mai nou vreau să-i expulzeze din coloniile posedate de ei (Will be expelled);

b) Autorităţile polone nu vor să recunoască arendările concesionate înainte de 11 Noembrie 1918 de către guvernul german cetăţenilor germani, cari au devenit supuşi poloni. Aceste pământuri arendate constituiau averea Statului German şi în baza articolului 256 din Tratatul dela Versailles au trecut continuativ în proprietatea Statului Polon.

Tribunalul Permanent Internaţional se invită a da expertiză în chestiile următoare:

1. Conţin oare punctele susamintite *a)* şi *b)* obligaţiuni internaţionale în senzul Tratatului încheiat la 28 Iunie 1919 între Statele Unite Americane, Imperiul Britanic, Franţa, Italia şi Polonia şi aceste puncte ţin oare de competinţa Societăţii Naţiunilor conform precizărilor Tratatului?

2. Întrucât la întrebarea întâiă răspunsul va fi afirmativ, Consiliul roagă Tribunalul să-şi dee părerea la întrebarea: dacă atitudinea guvernului polon, arătată în punctele *a)* şi *b)* corespund obligaţiunilor internaţionale?

Secretarul general a fost încredinţat a înainta cererea Tribunalului impreună cu documentele referitoare, a expune acolo desbaterile ce au avut loc în această chestie în faţa Societăţii,

* În Germania la câstigarea dreptului de procesiune în cărţile funduare, nu-e îndeajuns că cumpărătorul să prezintă contractul de vânzare-cumpărare. La transcrierea posesiunii e necesar, ca vânzatorul să dee şi separat o declaraţie. Aceasta se numeşte Auflassung.

a da ajutorul necesar pentru cercetarea şi anchetarea chestiei şi în caz de nevoe a reprezenta Societatea în faţa Tribunalului".

Procesul verbal relatează apoi asupra procedurei technice premergătoare anchetei, asupra prezintării notelor, documentelor, scrisorilor şi dovezilor de către ambele părţi şi de către Societatea Naţiunilor şi asupra comunicărilor delegaţilor părţilor interesate. Apoi continuă:

„Conform tratatului de pace încheiat între Puterile Aliate şi Germania, semnat la Versailles în 28 Iunie 1919 şi care a intrat în vigoare la 10 Ianuarie 1920, Germania, conform dispoziţiunilor luate deja de Puteri, recunoaşte independenţa integrală a Poloniei şi abzice în favorul acesteia cu privire la aceste teritorii, de toate drepturile şi pretenziunile, cari s'au precizat în articolul 87 şi cari se referă şi la teritoriile, de unde s'a ivit chestia prezintată Tribunalului.

Articolul 256 al Tratatului cuprinde următoare dispoziţiuni:

Puterile, cari au câştigat teritorii germane, vor lua în posesiune acolo toate proprietăţile, cari au făcut parte din averea Imperiului German sau altui Stat german, iar valoarea acestor averi se va evalua de către Comisia Reparaţiunilor, rămânând, ca contravaloarea să se plătească de respectivele state succesoare la Comisiunea Reparaţiunilor în favorul guvernului german, în contul sumei reparaţiunilor.

Conform acestui articol, între proprietăţile şi averile Imperiului şi Statelor germane se socotesc toate bunurile de coroană, cari erau în proprietatea Imperiului sau a Statelor, precum şi averile private ale fostului imperator german şi ale altor persoane aparţinătoare casei domnitoare.

Polonia la 14 Iulie 1920 a adus o lege, care conţine între altele următoarele capitole:

Capitolul I.

În fiecare caz, când după 11 Noembrie 1918 în cărţile funduare ale fostelor provincii prusiane au fost introduse ca proprietari sau uzufructuari Coroana şi Imperiul German, statele germane, instituţiile Imperiului sau statelor, fostul Imperator german sau membrii ceilalţi ai casei domnitoare — judecătoriile polone pe baza Tratatului de Pace din Versailles, încheiat la 28 Iunie 1919 în aceste cărţi funduare vor înregistra din oficiu în locul persoanelor susamintite şi a persoanelor juridice, Statul Polon.

Capitolul II.

Întrucât persoanele şi persoanele juridice amintite în cap. I. după 11 Noembrie 1918 ar fi înstrăinat ceva din imobilele din chestie, dacă le au însărcinat, sau dacă bunurile persoanelor înşirate în capitolul I, sau la cererea, sau la invoirea lor s'au transcris după 11 Noembrie 1918 altora, dacă s'au retras, s'au schimbat în orice chip, judecătoriile vor restabili îní cărţile funduare situaţia, ca şi când persoanele înşirate în capitolul I. n'ar fi înaintat cereri şi n'ar fi dat invoirea la asemenea schimbări.

Întrucât foile de sarcină ale cărţilor funduare ar conţine inregistrări de sarcini ori drepturi ipotecare asupra averei, sau asupra sarcinilor acesteia şi dacă din conţinutul inregistrării s'ar dovedi, că dintre persoanele înşirate în capitolul I. ar fi uzufructuarul sărcinilor înregistrate şi ipotecilor, sau a fost numai după 11 Noembrie 1918, în acest caz judecătoria din oficiu va inregistra drept uzufructuar al acestor sarcini şi ipoteci Statul Polon. Dispoziţiunile din prima parte a acestui articol, cari se referă la restabilirea situaţiei originale din cărţile funduare, deasemenea se vor introduce în conţinutul acestor inregistrări de sarcini.

Capitolul V.

Statul Polon, prin inregistrarea conform capitolului I., ca proprietarul imobilului respectiv, va avea drept după întrarea în vigoare a acestei legi a expulza (expulsion) din aceste imobile persoanele, cari au ajuns în posesia imobilelor prin invoire încheiată cu unul dintre persoanele înşirate în capitolul I.

*

La executarea acestei legi guvernul polon a ordonat expulzarea din imobilele lor a proprietarilor înşiraţi în notă prin procedura pornită în faţa instanţelor şi prin organele poloneze. Proprietarii s'au opus incercării de expulzare prin faptul, că incercarea aceasta violează (violation) drepturile câstigate, cari le au conform legei şi astfel e violarea Tratatului Minoritar Polon.

Aceşti proprietari se pot impărţi în două categorii: acei, cari au posedat coloniile pe baza contractelor, zise «*Rentengutsverträge*», cari s'au încheiat cu Statul Prusian prin mijlocirea Comisiei de Colonizare din Prusia Occidentală şi Posen, apoi cei cari au ajuns în posesie prin asemenea procedură cu contracte zise: «*Pachtverträge*». Prin „Rentengutsverträge" pă-

mântul a trecut pe veci în posesia colonistului, contra plății în rate a anumitelor sume, susținut fiind în contract pe lângă oarecare condițiuni, dreptul de retragere și de rescumpărare al Statului. Prin „Pachtverträge" pământurile s'au dat în arândă colonistilor pe câțiva ani. Contractele acestea s'au încheiat pe baza legilor speciale, votate de Prusia. Prima lege, care e datată la 26 Aprilie 1886, poartă titlul: Lege pentru întărirea colonizării germane în Prusia Occidentală și Posen. Sumele necesare s'au pus la dispoziția guvernului prusiac „pentru scopul, că prin colonizarea agricultorilor și industriașilor germani să se întărească elementul german în Prusia Occidentală și Posen în contra tendințelor de polonizare". Cu sumele puse astfel la dispoziție, Statul Prusiac a cumpărat aceste pământuri și le a cedat coloniștilor.

Delegații poloni au adus în fața Tribunalului spre cercetare 2 exemplare de „Rentengustverträge". Una dintre aceste se numește „Poseniană", cealaltă de „Rattaiană". Condițiunile în ambele contracte sunt în fond la fel. În ambele contracte sunt „condițiuni generale" și „condițiuni speciale". Și în contractele „Pachtverträge" sunt condițiuni generale și speciale.

Conform hotăririi Consiliului Societății Națiunilor în chestia trimisă înaintea Tribunalului intră numai două categorii de coloniști: prima a acelora, cari posedă pământurile pe baza contractelor „Rentengutsverträge", cari s'au încheiat înainte de 11 Noembrie 1918 și înainte de acest termin n'au primit „Auflassung"; a două a acelora, cari au ajuns la pământuri prin Pachtvertäge, datate înainte de 11 Noembrie 1918 și cari după acest termen s'au schimbat în Rentengutsverträge.

În chestia prezentă, între documentele înaintate Tribunalului arată contrazicere o telegrama, care fiind adresată secretariatului general, datată la 8 Noemvrie 1921, a fost adusă la cunoștința Societății Națiunilor și care s'a adresat de către „Societatea Germană înființată pentru susținerea drepturilor minorităților din Polonia" din Bromberg (Bydgoszcz) Societății Națiunilor, în care în numele mai multor mii familii de coloniști de naționalitate germană anunță violarea Tratatului Minoritar, prin faptul, că guvernul polon i-a învitat ca până la 1 Decemvrie să evacueze proprietățile. Telegrama cere dispoziție grabnică pentru protejarea persoanelor amenințate cu expulzarea.

Secretarul general al Societății, pornind din hotărîrea Con-

siliului dela 27 Iuni 1921, care se referă la protejarea minorităţilor, a comunicat imediat conţinutul telegramei delegaţilor polonezi, repartizaţi la secretariat şi în mod reglementar a făcut-o cunoscut şi membrilor Consiliului.

Conform hotărîrii Consiliului din 25 Octomvrie 1920, preşedintele Consiliului, M. Hymans, reprezentantul Belgiei a invitat pe reprezentantul Italiei, marquisul Imperiali şi pe reprezentantul Japoniei, vicomteul Ichi să ţină cu ei un consiliu în aceasta chestie. Comisiunea astfel constituită, în care erau 3 delegaţi din partea puterilor reprezentate din Consiliu, a cercetat chestia atât pe baza datelor puse la dispoziţie de către consulatul polon din Geneva, cât şi pe baza datelor Societăţii Germane şi la 23 Ianuarie 1922 într'o declaraţie preliminară, a propus ca să se invite guvernul polon a suspenda toate dispoziţiunile, cari ar cauza o schimbare în situaţia coloniştilor, până când Consiliul va afla ocaziune de a discuta observările ce va adresa guvernului polon în viitor.

În urma acesteia s'a cerut şi promis în repetite rânduri suspendarea executării dispoziţiunilor pe când între timp Consiliul prin comisia delegată a continuat în aceasta chestie desbaterile. Consiliul la 17 Maiu 1922 cu ocazia desbaterii asupra raportului înaintat de reprezentanţii Belgiei, Italiei şi Japoniei a adus o hotărîre, prin care guvernul polon s'a învitat a suspenda, — până când consiliul nu aduce o nouă hotărîre — orice dispoziţiune administrativă sau juridică cari ar influenţa situaţia normală a coloniştilor de naţionalitatea germană, cari au devenit cetăţeni poloni sau ai căror caracter de cetăţenie depinde de rezolvirea chestiilor, cari fac obiectul acestor desbateri. Totodată s'au promis şi alte suspendări şi s'a luat iarăşi ferul desbaterilor între delegaţiunea polonă şi secretariatul Societăţii. — Chestia aceasta a ajuns la Londra, la adunarea extraordinară a Consiliului în luna Iulie 1922 iarăşi la desbatere, fiind de faţă şi un reprezentant al Poloniei. Au sosit noui explicaţiuni dela guvernul polon, precum şi dela reprezentanţii coloniştilor şi la 9 Septemvrie 1922 Dl. da Gama, reprezentantul Braziliei la o şedinţă ţinută la Geneva a propus, că chestia să se predee comisieunei juridice spre lămurirea juridică a chestiei.

Consiliul a primit propunerea şi prin urmare s'a designat o comisie, din care au făcut parte delegaţii Botella — spaniol, Fromageot — francez şi Sir Cecil Hurst — englez, devenind

membrul comisiunei şi van Hamel, directorul secţiei juridice pe lângă secretariatul Societăţii Naţiunilor.

Hotărîrea acestei comisii, întru cât se referă la chestia prezentă care se află în faţa Tribunalului, în fond e, că în cazuri, când contractele „Rentengutsverträge" s'au datat înainte de 11 Noemvrie 1918 şi înainte de acest termen nu s'a dat încă Auflassung, expulzarea coloniştilor din moşiile lor n'a fost îndreptăţită. Comisia găseşte, ca diferite circumstanţe, înţelegând şi întîrzierea fixării schimbului de graniţe, precum şi complicaţiile considerabile cauzate de război, pot justifica lipsa reglementării la aceste schimbări şi că negligarea regulării acestei situaţii de drept nu se poate atribui coloniştilor, nu se poate pronunţa răsponzabilitate juridică faţă de ei, dacă altfel au satisfăcut obligaţiunilor prevăzute de contract. Iar' coloniştii, cari au primit pământurile înainte de 11 Noemvrie 1918 şi până acum n'au murit, conform părerei comisiei vor trebue lăsaţi în arânda lor.

Guvernul polon trăgând la îndoială temeinicia hotărîrii comisiunei juridice, Consiliul a hotărît înaintarea chestiei Tribunalului Internaţional spre a'şi da părerea juridică.

Chestia care aşteptea în faţa Tribunalului o desbatere, se împarte în 2 capitole principale. Primul, referitor la competinţa Societăţii Naţiunilor de a primi chestia; al doilea la dreptul coloniştilor, prin care vor putea ţinea şi cultiva pământurile lor şi mai departe. Întrucât — cum afirmă Polonia — materia chestiei nu se ţine de competinţa Societăţii, Tribunalul nu se va pronunţa nici referitor la drepturile coloniştilor. Tribunalul deci doreşte a se pronunţa în chestia competinţei."

Atâta e procedura de pregătire. După aceasta urmează desbaterea în fond, pe care — având în vedere materialul vast — o vom comenta în numărul nostru viitor.

Igazfalva, luna Martie 1924.

(Vom continua.)

Această gazetă se redactează de aparţinătorii minorităţii maghiare. Deoarece însă credinţa noastră este, că chestiunea minorităţilor prezintă un interes general, cu plăcere dăm loc oricărei comunicări privitoare la minorităţile de rasă, religiune şi de limbă.

„Nu ne-a așezat la un loc, ca să ne întremâncăm!“

De **Dr. Ioan Karácsonyi.**

Dl. Onisifor Ghibu, profesor de universitate din Cluj în lucrarea sa apărută acum (parte reprodusă deja): „Catolicismul unguresc în Transilvania și politica religioasă a Statului Român“ scrie, că „înțelege învățăturile Istoriei și Voința lui Dumnezeu, ca nu ne-a așezat la un loc, ca să ne întremâncăm, ci ca impreuna să lucrăm frățește.“ (P. 173) El vrea numai să desarmeze ungurii și pe teren religios și în acest scop vrea, ca statul român să ieé dela catolicii maghiari școlile fondaționale, ba chiar și bisericile, unde el o va găsi de bine! (P. 22, 173)

Pentru ce se întoarce dl. Ghibu impotriva catoliciilor maghiari și la număr mai puțini, și frustrați de imobilele lor prin reforma agrară, își găsește explicația, în aceea că conform dovezilor și afirmațiilor d-sale, statul român are drept istoric la luarea fondațiunilor, școlilor și bisericilor dela catolicii maghiari!

Deja în secolul XVI, după̆ce multele confesiuni toate s'au referit la Sfânta Biblie, un poet spiritual latin a scris:

„Hic liber est, in quo sua quaerit dogmata quisque
Invenit et pariter dogmata quisque sua.“

Dacă deja cu Sfânta Scriptură s'au comis și se comit atâtea abuzuri, e mirare oare, că se falșifică și istoria? Prin retăcerea datelor contrazicătoare tezei din chestie, prin incurcarea evenimentelor din diferite veacuri, prin exploatarea strașnică a bunei-credințe altora, oare ce nu se poate dovedi! Prin retăcerea evenimentelor premergătoare sau următoare așĭ putea arăta de exemplu, că la Marengo austriacii au invins și că Bucureștii era în 1830 un oraș rusesc, etc.

Se duce o luptă violentă deja de secoli, ba chiar de mii de ani între oameni, mai ales între politicieni și iuriști despre aceea, oare ce e mai potrivit și mai drept: unirea puterilor bisericești și lumești într'o mână, sau despărțirea lor? Creștinizmul

din orient după exemplul Byzanțului – se știe – a primit caesaro-papizmul, dar la națiunile, cari au aderat la creștinizmul din apus, cum știm, s'a dus o luptă până chiar și la războae sângeroase între sacerdotium și imperium, între papa și imperatul. Dela secolul XI până la secolul XVI biserica catolică și-a putut păstra prin lupte crâncene independența și a stat ca un controlor pe lângă stat, dar dela secolul XVI încoace aderenții suverenității statului au tras la indoială atât din punctul de vedere al dreptului cât și de fapt, independența aceasta și au atâțat regii și domnitorii prin diferite apucături pentru a se amesteca în chestiile bisericei catolice. Armele, prin care bărbații de stat suverani au acaparat în mâna lor dreptul de dispunere în chestiile bisericești erau în Franța gallicizmul, în Germania iosefinizmul în Ungaria ius supremi patronatus, în extinderea lui.

Natural statul suveran a avut iurişti foarte mulți. Aceștia deci chiar și în Ungaria au explicat dreptul supremului patronat astfel, că statul ar fi dat bisericei catolice toate drepturile, fundațiunile și școlile. Dintre acești iurişti d-l Ghibu își alege pe Ignatie Kosutányi, fost profesor universitar în Cluj și se referă la lucrarea lui „Dreptul canonic" (Cluj 1907, ediția 3-a), și ia toate afirmațiunile lui drept exacte și drept legi. Natural, d-l Ghibu sau nu o știe, sau nu vrea să o comunice cetitorilor, că autori cum sunt: Iosif Szeredy, profesor la academia de drept în Pécs (Dreptul canonic. Pécs, vol. I–III. 1874–1884.) Emerich Kazaly (Manual de drept canonic catolic 1884.) George Demkó, profesor universitar în Budapesta (Jus ecclesiasticum. 1888) sau dintre cei din urmă Coloman Tőrök. Cardinalul Laurențiu Schlauch (Dreptul de supremul patronat al regelui maghiar. 1892.) Dedek Crescens (Cartea lui Francisc Boncz despre drepturile suveranilor în chestiile religioase. 1894.) Adalbert Turi (Dreptul suprem de patronat și autonomia, având în deosebită considerare fondațiunile religioase și școlare. 1907.) Dr. Iuliu Dezső, profesor supleant la academia de drept (Bunurile bisericei catolice în Ungaria. 1913) și în fine Dr. Rudolf Ploskál-Tempis (Desvoltarea dreptului de patronat al regilor maghiari, 1916) au combătut în întregime toate afirmațiunile nebazate ale lui Kossutányi și antecesoriilor lui. Când a ieșit la iveală, că bula papală a lui Sylvester, presupusă de a fi fost dată în anul 1000, a fost iscodită de Ioan Tomkó în 1635 (v. Századok

1909, 361. — 1913, 1—15) şi că monografia sfântului Ştefan, rege al maghiarilor, s'a falsificat prin adausuri din timpurile mai târzii (Századok 1901, 991) dreptul de patronat suprem al regilor maghiari în măsura, cum s'a exercitat de Maria Terezia şi mai ales de Iosif II, n'a fost un drept, ci abuz.

Spre a mai aminti un exemplu, d-l Ghibu descopere, că catolicii maghiari nu aveau şcoli secundare, fiind acele „pur şi simplu şcoli de stat" (pag. 197.) Nu ţin de glorie această descoperire, deci nu-l voi ofenza pe d-l Ghibu cu aceea, că a întârziat cu descoperirea sa. A fost premers de Carol Szász, atunci secretar de stat, mai târziu episcop reformat, care a afirmat aceleaşi lucruri. La aceasta Iuliu Városy, canonic din Kalocsa, mai târziu metropolit şi Friedrich Weiser, iezuit-savant au reprodus în 2 volume puternice scrisorile de fondare ale şcolilor secundare catolice şi prin aceste au combătut complet afirmaţiunile lui Carol Szász, cari s'au născut din preocupaţia lui confesională.

D-l Ghibu însă nu ia act, sau nu vrea să iee la cunoştinţă aceste opuri considerabile şi cari conţin originale izvoare, deşi ar fi putut afla în ele date foarte interesante chiar şi referitor la istoria românilor. N'a luat în considerare nici lucrarea de 3 volume a lui Iosif Rupp, întitulată „Istoria etnografică a Ungariei", deşi în ea (d. e. în volumul II, pag. 352, 356) ar fi putut afla date precise referitor la aceea, că fondul de studii s'a creeat în mare parte prin donaţiunile particularilor.

Aşa face şi atunci, când vorbeşte despre catedrala şi palatul episcopal din Alba-Iulia, despre catedrala Sfântului Mihail din Cluj şi despre biserica din Baia-Mare. Vorbeşte despre preluarea edificiilor, despre predarea, despre soartea lor, dar nu vrea nici decum să tradeze cetitorilor — deşi aceasta este punctul decisiv — că edificiile s'au clădit de către catolici, deci când în 1711 catolicii au repretins *iure postliminii* aceste, au reprimit numai ce era a lor. Nu există nici un caz, că catolicii ar fi luat dela greco-orientali vre-o biserică.

Pe lângă toate că ştiinţa d-lui Ghibu e din întâmplare sau intenţionat atât de unilaterală, totuş aş fi adus bucuros dovezi, că iezuiţii n'au fost „expulzaţi" în 1773 din Ungaria (pag. 112), aş fi atras cu plăcere atenţia d-lui Ghibu, că cuvântul latin „restaurat" nu însemnează pe românește atât, cât „făcut", că şirul 11 de pe pagina 222 l-a citit şi l-a reprodus greşit, fiindcă *Mars* şi *Mors* sunt diferite nume şi că cuvântul al doilea este a

se ceti *Mors;* cu un cuvânt, la început am crezut, că voi putea întra cu d-l Ghibu în discuție detaliată și folositoare, dar când am cetit mai departe cartea, tot mai bine m'am convins, că o astfel de discuție este imposibilă și superfluă.

Reproduc declarația a 3-a a d-lui Ghibu spre dovedirea acestora:

În rândurile 17—18, pe pagina 205, scrie astfel: „Mănăstirea franciscană din Cluj a fost făcută la 1442 de Ioan Corvinul și dată călugărilor dominicani." M'a surprins această afirmație, fiindcă mi-am reamintit bine, că am pregătit sub tipar și am făcut corectura de tipar a bulei papale din 1400, care s'a referit la mănăstirea dominicanilor din Cluj (Monumenta Vaticana Hungaria S. I. T. IV. 278.) Am luat deci în mână lucrarea „Din trecutul și prezentul ordului Sfântului Dominic" a lui Dr. Alexandru Horváth, care s'a folosit afirmative de d-l Ghibu. Aci însă pe pagina citată 192, stă următoarele: „Papa Bonifațiu al IX-lea a dat indulgințe la 1 Decembrie 1400 capelei aflătoare lângă claustrul dominicanilor din Cluj. Avem știri din 1455 despre renovarea bisericei Mănăstirei din Cetatea veche." Deci din afirmațiunile d-lui Ghibu nu e adevărat nimic.

Pe mine deci nu m-a sedus dl. Ghibu, dar cine are timp și bani să comande lucrarea lui Alexandru Horváth spre a vedea cu ochii săi proprii, că Ghibu—modest zis—a greșit?

Pe pagina 99 își exprimă credința dl. Ghibu, că etatizarea fondului de studii nu s'a efectuat, în mod practic „de către Guvernele maghiare ale timpului, fiindcă erau în permanență aproape exclusiv catolice."

Dl. Ghibu ar fi prea tînăr, dacă nu și-ar reaminti la guvernul maghiar de sub conducerea lui Desideriu Bánffy, care era de religie reformată, dacă n'ar ști despre alegerile faimoase ale lui Bánffy, prin cari s'a incercat sugrumarea partidului popular al catolicilor! Dacă dl. Ghibu nu-și reamintește, de sigur sunt în Ardeal foarte mulți politiciani români, cari știu că dela 1875 până la 1890 Coloman Tisza, — de asemenea de religie reformată, — a condus guvernul maghiar și a impiedecat orice mișcare catolică. Este știut în general, că guvernele maghiare dela 1867 până la 1914 erau sau dușmanii catolicilor sau chiar și dacă erau în ele bărbați catolici binevoitori, în contra uneltirilor protestanților și pentru atacurile necredincioșilor nici ei n'au putut exopera, că biserica catolică să'și recâștige drepturile

sale asigurate prin legile din 1848 și anume dreptul de a'și administra însași averea.

Deci dl. Ghibu — dacă nu sunt — inventează dovezi chiar și din trecutul apropiat. Dacă se și face ridicol în fața bătrînilor, dar cei tineri și cei din Regat îi cred, deoarece nu știu adevărul.

Dar totuși, par'că dl. Ghibu nu prea are multă speranță în aceea, că pe baza exemplelor înșirate din istorie, România ar avea dreptul de a-și însuși ca averi de stat instituțiile bisericești și școlare ale ungurilor catolici, respective a le recâștiga. Pe la sfârșitul lucrării sale deci descopere, că Franța și Cehoslovacia sunt state catolice, (pag. 225, 227, 267) deci pentruce nu ar putea face și România așa, cum au făcut aceste state catolice?!

Cel care este nițel versat în istoria universală, sau a observat cu atenție evenimentele din ultimii 25—30 ani, știe, că Franța a desființat în 1791—1801 religia catolică, a expulzat sau exterminat preoții și episcopii ei. Chiar și în anii 1801—1880 când a deportat în captivitate pe papa, când a executat pe metropolitul din Paris. Dela 1880 Franța este modelul persecuției moderne de religie. În anul 1905 a luat și fundațiunile, școlile și bisericile, ce au mai rămas. Poate că dl. Ghibu a auzit ceva despre ordonanțele faimoase ale lui Combes și despre delapidările lichidatorului Duez, și dacă nu-și amintește aceste, motivul poate fi, că bucuria asupra pagubei altora, după părerea unora, este bucuria cea mai sinceră, dar nu durabilă. Despre aceea, în ce măsură e un stat catolic Cehoslovacia, vorbesc îndeajuns bisericile și școlile secvestrate și statuele dărămăte ale sf. Maria.

Ce rost are a discuta, despre aceea că averile fondului de studii și religionar că și școlile călugărești, sunt ale bisericei catolice, dacă dl. Ghibu sărind vesel de pe marea trecutului pe uscatul prezentului, se referă la exemplul statelor catolice, cari sunt numai afirmative catolice, dar de fapt sunt prigonitoarele catolicilor?

În contra forței brute nu există drept și dacă bărbații de stat ai României vor a crea nu un stat creștin, ci un stat atotputernic și persecutor al religiilor, atunci nici așa nu vor întreba, a cui era în trecut școala, biserica și fondațiunea, ci le vor lua.

Mai mult, dacă e la loc părerea anterioară a dlui Ghibu, atunci nu mai trebue forță, deoarece acele vor ajunge de sine în mâinile statului român.

Anume dl. Ghibu pe pagina 17 a lucrării sale scrie astfel:

„Puteau năvăli în Transilvania mii şi mii de Italieni, Nemţi, de Francezi, cari se aducă întărire catolicizmului unguresc, încapabil de a trăi prin sine."

Dacă aceasta aşa e, dece e frica mare de ungurii catolici ? ! Acum sunt închise hotarele şi dacă ungurimea catolică nu e de viaţă, va pieri ! Pentru ce s'a conceput deci cartea aceasta, pentru ce s'a tipărit pe bani scumpi ?

În fine, deşi ştiu, că P. S. episcop Majláth supoartă bucuros persecuţiile şi calomniile, în interesul dreptăţii sunt nevoit a atrage atenţiunea oamenilor cu bun simţ la goana, care se exercită de d-l Ghibu în contra acestui prelat marinimos şi jertfitor în interesul credincioşilor săi (pag. 105, 245, 266), în special fiindcă crede, că episcopul Majláth e un renegat.

Deja şi aceea e nostim, că acel bărbat să fie renegat, care se declară a fi aderentul acelei religii şi naţiuni, de care s'au ţinut tatăl, bunicul, strămoşul lui şi aşa mai departe până la al 7-lea antecesor.

Şi apoi din ce deduce d-l Ghibu, că familia contelui Majláth e de origine română ? Din pronume ?

Că de care naţiune se ţine cineva, numele nu impoartă. D-nii deputaţi Fanasovici, Popoviciu, sau Cantacuzenii de sigur ar protesta în contra aceea, că sunt sârbi sau greci, fiindcă numele lor nu sunt româneşti. Nu ştiu, cum ar primi francezii pe d-l Ghibu, dacă ar afirma ca imperatorul Napoleon I n'a fost un francez, ci italian, fiindcă pronumele tatălui său era Buonaparte.

Afară de aceea, numele Majláth nici nu e de felul, cum sunt pronumele Popescu, Vacarescu, Olteanu, cari sunt nume speciale româneşti. Dar găsim la bulgaro-slavi numele Angela, la ruteni numele Vihorlat şi numele de botez al chenezului din Borzvafej, care primul figureaza în istorie la 1418 cu numele Majláth, a fost Dragomir, nume de asemenea bulgaro-slav. Deci numele de Majláth a putut fi adoptat de bulgari, români, maghiari şi slovaci. În 1608 a primit nobilime o familie Majláth de origine sârbă, de fel din judeţul Cianad cu predicatul Szécsei.

Din aceea deci, că familia renumită Majláth de Comana şi Szunyogszeg, care a primit rangul de baron în 1547 a fost românească, nu urmează că şi familia Majlát de Székhely e română. Ba chiar este cu totul sigur, ca familia Majláth de Székhely n'are de făcut cu cei, cari au primit rangul de baron în 1547. Familia de baron Majláth a rămas deja cu totul fără ur-

maşi, când antecesorul familiei Majláth de Székhely, Nicolae era încă student în Nagyszombat. În 1637 a făcut bacalaureatul, în 1642 din voinţa metropolitului din Esztergom, Losy a devenit nobil-bisericesc în Kis-Czétény şi numai la 22 Aprilie 1643 şi-a câştigat rangul de nobil, referindu-se la rangul de nobil cel vechiu, pe care însă nu'l a putut dovedi. În fine el n'ar fi fost nebun să ceară diplomă nouă de nobil, dacă ar fi fost în rudenie cu baronii Majláth, cu domnii cetăţii Făgăraşului. Nu se poate crede nici aceea, că voivodul Matei Basarab, bogat şi iubitor al religiei sale, să trimită tînărul de lângă el — dacă i-a fost rudă — în străinatate să înveţe altă religie.

Cum a ajuns Nicolae Majláth de Székhely la universitatea din Szombathely, o explică el însuşi în testamentul său din 1683, scriind astfel: „Fiindcă este certă originea mea *subţire* din depărtata străinătate, averile mele din Ardeal le las neamurilor mele de acolo. Ca executor îl numesc pe primul-şi vice chinezul regal din Scaunul Ciuc precum pe căpitanul şi pe dl. preot din Sf. Simon." E clar şi se poate deduce şi din alte semne, că pe la anul 1610 un om catolic cu numele Majláth din părţile de est ale Ungariei s'a căsătorit într'o familie de săcui din Ciuc, iar' pe fiul lui, pe Nicolae care a putut fi un elev bun, un preot poate cel din Sf. Simon l'a trimis la cea mai apropriată episcopie catolică la Emeric Lósy, pe atunci episcop de Eger, în serviciu. Acest episcop apoi fiind numit în 1637 metropolit de Esztergom, l'a dus pe baiatul dibaciu şi cuminte la Nagyszombat, unde a învăţat mai departe.

Aceste le ar fi putut ghici de sine dl. Ghibu, dacă ar fi cetit paginile 1—11 ale volumelor din 1886 (VI) din revista heraldică şi genealogica «*Turul*» sau pagina 648 din monografia judeţului Nógrád şi atunci fără timbrul neştiinţei ar fi putut pretinde, ca dl. episcop Majláth să părăsească Ardealul şi reşedinţa episcopală. Fiind-că precum se vede din toate acestea, dl. Ghibu este un om foarte paşnic, el nu vrea să ne mănânce, ar dori însă, ca turma să rămâie fără păstor!

La cuvintele lui Krestinski.

De **Dr. Elemér Jakabffy**
vicepreşedintele Partidului Maghiar.

La conferinţa din Viena, delegatul sovietelor, d-l Krestinski cerând plebiscit pentru Basarabia, a făcut aluzii şi la aceea, că guvernul din Bucureşti apasă pe germanii din Bucovina şi pe maghiari din Ardeal şi a accentuat, că sovietele din partea lor au recunoscut drepturile minorităţilor, deci sunt îndreptăţiţi a cere relaţii dela vecinii lor asupra tratamentului faţă de minorităţi.

Noi, cari ne ocupăm permanent cu problema universală a progresului drepturilor minorităţilor naţionale, în toamna anului 1921 am aflat cu bucurie, că pe acel pământ, unde, conform legendei, au mers Iazon şi argonauţii, în calea lor spre Kolchis, pentru a câştiga lâna de aur din poveste, unde după prăbuşirea imperiului ţarist s'a înfiinţat o republică democratică, zisă *Georgia*, minorităţile etnice au ajuns la drepturi, cari pot fi invidiate de minorităţile tuturor ţărilor din Europa, precum erau invidiaţi de către cei din vechime, aflătorii lânei de aur.

Am încercat deci totul, spre a obţine din Georgia textul legei, care asigură aceste drepturi mult dorîte. Ne-a şi venit textul legei în primăvara anului 1922, noi am cetit cu bucurie articolii ei, dar' cu simţul durerii rândurile însoţitoare, cari spuneau că la 12 Februarie 1922 armata roşie moscovită a întrat în Tiflis, capitala Georgiei, deci nici vorbă nu mai poate fi despre aceea, ca să se respecte drepturile minorităţilor, asigurate prin lege. Iată cum se prezintă sistemul, care pretinde dreptul de a cere relaţii dela vecini asupra tratamentului faţă de minorităţi.

În secolii din urmă ne întîlnim foarte des cu cazuri, când state străine se angajează de prieteni popoarelor subjugate ale altor ţări.

Politica englezească o face aceasta consecvent: trimite în voiaj domni, ca Scotus Viator spre a servi şi prin aceasta poli-

tica ei. La timpul său a sărbătorit pe Kossuth pentru a păgubi prin ideile lui pe Habsburgi, iar' acum dă adăpost lui Radici.

Napoleon, Bismarck, Cavour au făcut la fel, când au folosit pentru scopurile lor — dintre maghiari — pe Stefan Tür şi Klapka şcl.

Cu ocaziunea tratativelor de pace, adevăratele spirite mari ale lumii, au observat, că asemenea lucruri totdeauna periclitează pacea mondială. Dar au observat şi aceea, că este asemenea un pericol, dacă în voia statelor imperialiste şi naţional-şovinistice se lasă soartea minorităţilor etnice. Pentru aceasta au făcut din chestia minorităţilor o chestie internaţională. Pentru aceasta au obligat pe statele succesoare la semnarea tratatelor, prin cari se obligă a respecta drepturile minorităţilor. Pentru aceasta au asigurat minorităţilor etnice dreptul, de a putea recurge cu doleanţele lor la Societatea Naţiunilor.

La acest drept noi minorităţi nu vom renunţa nici când. Nici o ameninţare nu ne va speria dela exercitarea acestui drept, dacă vom găsi de necesar. Dar chiar fiindcă afară de hotarele ţării avem o instanţă legală, care nu tinde la turburări interne, ci asigură dreptatea şi dreptal, ***ne opunem cât se poate de categoric la aceea, ca reprezentanţii unui stat străin să şi formeze dreptul de a se amesteca în chestiile noastre minoritare.***

Protestăm apoi cu cea mai mare asprime ca să se facă aceasta din partea unui stat, care exercită cel mai dârz teror faţă de minorităţile sale din Georgia şi din alte ţări şi care nici nu e membru al Societăţii Naţiunilor, care îşi ridică cuvintul în chestia minorităţilor numai atunci, când aşpiră la o parte dintr'o ţară.

Evreii româno-maghiari.

Din condeiul dlui Ioan *Istrate* s'a scos de sub tipar o broşură, intitulată „Conservarea Naţională", care sub pretextul protejării naţionalizmului iasă în contra evreilor din Ardeal. Evreii cu limba maternă maghiară au îndrăznit a cere, că în şcolile lor să aibă voe a învaţă copii în limba lor maternă, deci în cea maghiară. În memorandul lor excelent redactat ei desvoltă, că tratatul de pace aminteşte drepturile minorităţilor etnice, religioase şi de limbă: însă petiţionarii se ţin de minoritatea cu limba maternă maghiară. La vorbele aceste clare şi raţionale are cuvinte şi inima: „Noi până azi eram evrei maghiari: limba culturei, a durerilor, a fericirilor, a însufleţirei şi a jalbelor noastre era cea maghiară. S'a schimbat situaţia noastră de cetăţenie, însă acest schimb ne a găsit ca evrei maghiari."

Dl Istrate sucește într' acolo declaraţia aceasta singură cinstită şi dreaptă, că „evreii recunosc faptul de mult ştiut, că au devenit numai prin forţă cetăţeni români." Şi imediat îi şi ameninţă pentru aceasta declaraţie a lor naturală:

„Luăm la cunoştinţă memorandul. *Dar să nu se revolte apoi niminea, dacă vom înşira şi pe evrei între minorităţi şi străini.*»

Acordul din urmă este cel mai uman şi drept.

„Pentru ce toată această bogaţie de argumente şi tiradă sentimentală?

Pentrucă guvernul român şi-a permis să „jignească" pe evrei, cerându-le ca în şcolile „evreeşti" plătite de români să se înveţe în limba evreiască! . . ."

Aşa de simplu totuşi nu se va putea aşeza pe cap chestia aceasta. Cât de multă dreptate au evreii petiţionari se poate vedea şi din aceea, că n'au vorbit în numele tuturor evreilor ci numai în numele acelora, a căror limba maternă e cea maghiară. Felul deosebit al limbii materne şi al creşterei desparte foarte mult grupările evreilor, atât, încât nici şovinizmul cel mai preocupat nu îi poate lua într'o categorie.

Evreilor cu limba maternă maghiară le este cu totul indiferent, ce limba învaţă evreii cu limba maternă germană şi iidişă şi

găsesc de absolut natural, că evreii romanizaţi din Regat învaţă copii în limba română. Apoi de fapt am dori a şti foarte mult, pentru ce sunt dispoziţiunile tratatelor de pace referitor la minorităţile de limbă, dacă cineva nu poate fi de limba maternă maghiară numai pentru aceea, că religia lui e cea izraelită. Limba maternă, limba învăţată dela mame, este comoara cea mai sfântă tuturor. Cum vrea dl. Istrate să împuie limba iidişă sau evrească celuia care nu ţine la limba aceasta, dre are talent şi atragere pentru ea şi care ţine dârz la limba sa maternă maghiară?

Dl. Istrate destinează drept *ameninţare* împingerea evreilor în situaţia de minoritari. Nu pot avea minorităţile soarte bună dacă dl. Istrate în urma atitudinii sale antisemite destinează pe seama evreilor soartea aceasta — drept represiune.

«Viitorul» şi «Ellenzék».

Viitorul de un timp încoace are o rubrică permanentă pentru persiflarea ziarului *Ellenzék*. Dacă ziarul din Cluj exercită o critică asupra grasării liberalilor, *Viitorul* îl acuză imediat cu iredentizm şi alarmează opinia publică românească. Dacă *Ellenzék* tace, nici aceasta nu-i place *Viitorul*-ui, observă în tăcere o ticăloşenie afurisită şi atacă confratele cu segeţile spirituale ale lui. Acum însă s'a întimplat, că ziarul *Ellenzék* — a laudat. L'a laudat pe ministrul de externe *Duca*, pentru vorbirea adresată Unguriei. Ai crede, iubitule cetitor, că în cazul aceasta *Viitorul* s'a grăbit a lăuda pe ziarul *Ellenzék*. Durere însă, nu s'a întimplat aceasta; din contra *Viitorul* astfel iasă în contra ziarului maghiar:

> „Numai că, la rândul nostru, nu suntem răsplătiţi cu aceiaşi prietenie de maghiarii din Ardeal, a căror atitudine iredentistă nu pierde nici o ocaziune să se manifeste şi să-şi găsească ecou şi sprijin în coloanele *Ellenzék*-ului."

Stă departe dela noi să ne angajăm ca protectorul ziarului *Ellenzék*. El nici n'are nevoe, dar nici nu e chemarea noastră să ne amestecăm în chestiile altor gazete. Trebue să constatăm însă atât, că *Viitorul* a manifestat o reavoinţă faţă de *Ellenzék*, pe care o manifestă totdeauna când e vorbă de o mişcare maghiară. Este un rol urît pe seama unui organ semioficial şi nu e spre cinstea guvernului, dacă crede, că are nevoe de astfel de servicii.

Director şi redactor răspunzător: dr. Elemér Jakabffy.
Secretar de redacţie: Ioan Botos. — Tipărit: Husvéth şi Hoffer, Lugoj.